

РОЗДІЛ VII

Наукове життя

Рецензія на монографію

**Б.Д. Кіндратюк «Історія української літератури» Михайла Грушевського як
органологічне джерело : монографія. Вид. 2-ге, випр. і доп. ; / наук. ред. Ю. Ясінов-
ський. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2017. – 202 с. (Серія
«Дзвонарська культура України». Дослідження, вип. 5 / Центр дослідження
дзвонарства ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника»).**

Поступальному розвитку сучасного музикознавства сприяють розширення джерельної бази, урізноманітнення форм і методів наукових досліджень. Серед доволі перспективних напрямів етноінструментознавства, або ж етноорганології, – герменевтика історичних і літературних джерел. Цей підхід в українському музикознавстві представлений передусім працями Гната Хоткевича, Олени Мурзіної та Михайла Хая. Герменевтика, як теорія продуктивної інтерпретації, дає можливість розглянути досліджувані явища в історичному становленні, простеживши зміни, зумовлені соціокультурною динамікою естетичного процесу та еволюцією у людському світовідношенні. До цієї методологічної традиції можна віднести й підхід, реалізований в монографії відомого українського композитора – доктора мистецтвознавства професора Богдана Кіндратюка, лауреата обласної премії імені Василя Стефаника у галузі літератури (номінація – наукові дослідження, мистецтвознавство).

Рецензована монографія є частиною вагомого наукового доробку дослідника, тому її значення можна адекватно оцінити в контексті цього значного доробку. Богдан Кіндратюк – автор чисельних праць (у тому числі – 5 монографій) із проблем української музичної медієвістики, органології, зокрема кампанології, музичної педагогіки, педагогіки здорового способу життя. Викликає величезну повагу екзистенціальне захоплення й глибинне занурення автора в кампанологічну проблематику, розробленню якої він присвятив значну частину свого життя. Б. Кіндратюка можна по праву вважати засновником наукової школи з дослідження історії дзвонарства в Україні. Він був ініціатором створення, а нині є директором Центру дослідження дзвонарства у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Спонукою до другого видання книги була потреба внести окремі уточнення і виправлення. Також у цій публікації значно покращена якість ілюстративного матеріалу, більше важливих ілюстрацій подаються в кольорі (приміром, авторські фото 2001 й 2012 років дзвона 1341 р. Львівського собору св. Юра (на ударному кільці ідіофона видно сліди зносу від яблука (шишки) язика); фрагмент сцени «Наруга над Христом» (тут добре відтворено ансамбль музик із популярними інструментами зі стінописного циклу Страстей (виконаний 1418 р. майстрами перемишльського кола, яких запросив польський король Ягайло для розписів каплиці Святої Трійці Люблінського замку, с. 112). У численних публікаціях автор спробував тематично згрупувати матеріал (на с. 14 у покликанні видно, де й на яких наукових конференціях автор виступав, привертаючи увагу до фундаментального багатотомника М. Грушевського, що опублікував, пробуючи тематично згрупувати зібраний матеріал (про дзвонарство, середньовічних музик, вокальні жанри княжої доби, скоморохів). Завдяки цьому зроблено цікаві доповнення (приміром, відносно унікальних автоспостережень М. Грушевського над ментальністю українського медієвіста, зокрема, про відчуття ним інтимного зв'язку з переживаннями прапредків, спонукаючої ролі «естетичних приємностей», що виникали в ході вивчення давнього красного письменства й пошук належної термінології та

стилю їх опису; ілюстрацію Царя Давида з лютнею (фрагмент ікони «Страшний Суд», с. 71). На вдало скомпонованій і зі смаком виконаній обкладинці другого видання подано образи музичних інструментів із чотирьох їхніх груп, а саме: ідіофонів, мембранофонів, хордофонів і аерофонів.

Слід позитивно відзначити міждисциплінарний характер дослідження, який відповідає провідним тенденціям розвитку сучасного наукового дискурсу. Музикознавчий, зокрема, органологічний підхід, інтерактивно взаємодіє із історичним, літературознавчим, етнографічним та культурологічним підходами. Музикознавча рецепція літературних джерел органічно доповнюється аналізом органологічних елементів іконографічного матеріалу, зокрема, книжкових мініатюр, фрагментів фресок, ікон, гравюр, рельєфів, чеканки, світлин стародавніх музичних інструментів тощо.

Структурний каркас монографії побудований відповідно до рубрик літературознавчої праці М. Грушевського. У першому розділі аналізується органологічний матеріал з усної народної творчості, висвітлено музичний інструментарій у фольклорі пізніх княжих і перехідних віків XIII–XVII ст. У наступному розділі зібрано інструментознавчі відомості з періоду українського Середньовіччя, зокрема, літератури Київської Русі, оригінального письменства й перекладної богословсько-літургійної літератури XII–XIII ст. У третьому розділі розглянуто музичний інструментарій у літературі XV–XVI віків. Завершальна частина дослідження присвячена розгляду органологічного матеріалу Першого відродження 1580–1610 років.

У Додатку подано список використаних джерел, докладний іменний та предметний покажчик. Варто особливо відзначити скрупульозно складений, вдосконалений і розширений предметний покажчик (с. 185–199), де знаходимо усі важливі музикознавчі терміни, які розглядаються в монографії (серед них – перелік музичних інструментів, технік гри тощо), що сприяє кращому усвідомленню особливостей їхнього побутування й майстерного використання в Україні. До слова, подані в ньому поняття красномовно підтверджують розмаїття музичних інструментів, що застосовувалися українцями, багатство нашої традиційної музичної культури.

Монографія містить змістовні підсумки до кожного розділу і до книги в цілому, в яких окрім концептуальних узагальнень окреслюються й перспективи подальших досліджень. Зокрема, зазначається, що значний потенціал щодо дослідження музичного інструментарію містить і найвідоміший ґрунтовний доробок М. Грушевського – його багатотомна «Історія України-Руси» (с. 157). Покликання внизу сторінок полегшують читання й сприймання прочитаного матеріалу, забезпечуючи зручний доступ до джерельної бази.

Мова викладу жива, емоційно-забарвлена, доступна для розуміння широкому загалу читачів, а не тільки вузькому колу спеціалістів з цієї проблематики. Автор концептуально тонко дотримується особливої процедури балансування між строгим науково-академічним дискурсом й емоційним, художньо-забарвленим стилем, реалізуючи необхідну міру пафосу, без котрого книга втратила б важливу долю суб'єктивності та авторської присутності.

Загалом схвально оцінюючи змістове наповнення і науково-методичний апарат монографічного дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і пропозиції. На нашу думку, варто було б докладніше обґрунтувати логіку викладу матеріалу, яка обумовлює структурний каркас дослідження. Автор зазначає, що «матеріал погрупований відповідно до рубрик літературознавчої праці М. Грушевського» (с. 8): 1 розділ присвячено аналізу фольклорних джерел; у 2–4 розділах поетапно розглядаються інструментознавчі відомості в українському письменстві різних жанрів від епохи Київської Русі до XVII століття. Проте виникають питання, чому в 2 розділі у виділених автором хронологічних періодах відсутнє XIV ст.? Чому останній розділ називається «Органологічні матеріали в красному письменстві Першого відродження 1580–1610 років» (що відповідає змісту 2 книги п'ятого тому «Історії...» М. Грушевського), хоча в ньому, фактично, аналізується матеріал і останнього шостого тому «Історії...», присвяченого літературі періоду культурно-національного руху першої пол. 17 ст., зокрема літературній спадщині лаврського гуртка, братств, полемістів, Петра Могили тощо. Звісно, ці зауваження мають рекомендаційний характер і не применшують у підсумку високу оцінку дослідження Б. Кіндратюка.

Отже, найважливіше значення книги полягає в актуалізації фундаментального наукового доробку Михайла Грушевського, потенційні змістовно-сміслові та евристичні ресурси якого ще не до кінця розкриті сучасними науковцями. «Відтворити неперервну тканину духовного життя нашого народу», – цей заклик Михайла Грушевського автор сприймає як дороговказ для нинішніх науковців.

На думку Б. Кіндратюка, в контексті органологічної проблематики суть цього заклику полягає в тому, що «для повнішого відтворення безперервного полотна духовного життя українців треба знати, якими музичними інструментами вони користувалися, для чого застосовували, які були імена музичних діячів і музичні цехи як важливі ознаки професіоналізму, які функції виконувала музика в ту чи іншу епоху й у якому контексті все це згадувалося в літературній творчості» (с. 6). Самобутність авторського підходу полягає саме в тому, що фундаментальна праця видатного українського історика розглядається в музикознавчому аспекті, з позицій методології сучасних органологічних досліджень, що дозволило розкрити величезний потенціал «Історії української літератури» Михайла Грушевського для дослідників-музикознавців, завдяки чому ця праця стає активним чинником самоусвідомлення нашого музичного минулого. Монографія Б.Д. Кіндратюка вирізняється новаторським підходом, актуальністю проблематики, змістовністю, логічною послідовністю викладу матеріалу. Книга знайде зацікавленого читача як серед студентів, аспірантів, так і в науково-викладацькому середовищі серед мистецтвознавців, культурологів, істориків. Вона буде корисною і цікавою всім, хто прагне глибше пізнати українську культуру в її різноманітних естетичних проявах.

Доктор філос. наук, професор,
зав. кафедри культурології та менеджменту соціокультурної
діяльності Східноєвропейського національного
університету ім. Лесі Українки

В. Ю. Головей

Матеріал надійшов до редколегії
03.06.2017 р.

Рецензія на монографію
С. С. Возняк. Рух змісту категорій групи «форма» в освіті : монографія. –
Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2017.

Вітчизняний філософсько-освітній дискурс давно потребує теоретичного звернення до аналітики власне категоріального ладу освітньої діяльності та способів її осмислення. Саме цим і визначається актуальність теми монографії С. С. Возняка. Більш за те, категорія «форма» посідає особливе місце в освітньому процесі, оскільки він має відверто формувальний характер. Проте і у педагогічній літературі, і у філософсько-освітніх дослідженнях «форма» розглядається лише у співвідношенні зі «змістом», чим реально збіднюється розуміння самої сутності формувальної діяльності. Без звернення до класичної філософської спадщини, зокрема до діалектики Гегеля, у педагогічному та філософсько-освітньому дискурсах категорії будуть братися у тому вигляді, як вони функціонують на рівні буденного мислення.

Слід зазначити серйозність авторського теоретико-методологічного обґрунтування. Спочатку розглядається роль філософії в осмисленні сутності освітнього процесу, при цьому С. С. Возняк стверджує, що взаємини філософії і педагогіки аж ніяк не зводяться до простого запозичення педагогами тих чи інших філософських принципів, ідей, категоріальних схем чи моделей: педагог сам повинен мислити філософськи, оволодіваючи істотною філософською культурою. Предметом сучасної освітньої діяльності повинні бути не «знання – вміння – навички», а творчі здібності обох учасників процесу. Автор справедливо вважає, що культурні потреби формуються лише у процесі розвитку творчих здібностей, а інакше – залишаються у вимірах благих побажань. Ця теза є безперечно важливою у контексті критичного падіння мотивації сучасної молоді до навчання.

С. С. Возняк пропонує особливу парадигму для осмислення освітнього процесу – діяльнісно-комунікативну. Це вельми цікаво, тому що зазвичай діяльність та комунікацію розглядають окремо і лише потім встановлюють зв'язки між ними. Авторський синтетичний підхід, на нашу думку, має переваги і дає змогу подивитись на освітній процес цілісно. При цьому досить вдало застосований методологічний потенціал концепту «спільно-розділена діяльність», розроблений у межах культурно-історичної школи у психології. Автор розкриває категоріальну основу педагогічного
